

UNGDOM OG MASSE

Sven Mørch

Ungdom har ofte været årsag til samfundsmæssig nervøsitet. Som en oprørsk og ukontrollabel social kraft har den tiltrukket sig politisk og samfundsvidenskabelig opmærksomhed. Ungdommens oprørskhed og ukontrollable adfærd synes imidlertid at udgøre en central og naturlig dimension i hele spørgsmålet om udviklingen af ungdom, idet »ungdomsproblemet« handler om socialitetens problem og om individualisering og social integration. I denne artikel er fokus sat på at forstå og analysere ungdomsproblemet, og hvorledes den historiske problematik omkring socialitetens problem har udgjort grundlaget for udviklingen af socialpsykologien. Massepsykologien har her spillet en central rolle som et første skridt i socialpsykologiens udvikling. Den opstod med spørgsmålet om, hvordan socialitetens problem skulle begribes og udgjorde – og stadig udgør – en psykologiserende og før-videnskabelig ramme for at forstå socialitetens problem – og derfor problemerne med de unge.

Set i historiens bakspejl udgør Tommy Steele en gåde. Måske ikke rent musikalsk, men socialpsykologisk. Hans koncerter førte til optøjer og politi ved KB-hallen og på Rådhuspladsen. De unge gik amok i rockmusikkens rus og vildskab. En sag der ryddede avisforsiderne. En medienyhed, som medierne selv hjalp på vej.¹ Men også et nyt fænomen i Danmark. Unge som masse, vild uregerlig - og farlig.

I 1990 kunne Gary Moore samle 10.000 til rockkoncert på Amager Strand. Ingen løftede øjenbrynene og skrev sensationsartikler i aviserne. Men der var heller ikke noget at løfte øjenbrynene over. Det var en fredelig begivenhed. Ingen gik amok, ingen vild og uregerlig ungdom. Hvor Tommy Steele kaldte på videnskaben, på behovet for at forstå det nye massefænomen og de unges masse-psykologi, var der ingen, som følte et behov for denne type forståelse i halvfemsernes start. Ungdom som sådan var ikke et problem.

Tommy Steele perioden, eller måske bredere James Dean tiden med dens rockergrupper og optøjer på Enghave Plads, skabte opmærksomhed på en helt ny side ved ungdommen i Danmark. Ungdom var i en eller anden forstand trådt ud af samfundets kulisser. De var blevet synlige. Ikke som skoleungdom, som lærerne tog sig af, ikke som sportsungdom, som konkurrerede i klubberne, ikke som borgerlige unge i familierne, som forældrene opdrog på. Ungdom var blevet til et farligt fænomen, en vild

kraft i samfundet, som man ikke kunne kontrollere. De havde skabt rum for sig selv, først og fremmest gaden. Og hvem ved, hvad der kunne foregå der?

Fænomenet var ikke kun dansk. Det var amerikansk eller måske engelsk. Nogle mente endog, at det var importeret. Også i udlandet var ungdom blevet til et nyt fænomen, som krævede udforskning. I Amerika havde Coleman beskrevet »The adolescence society« og i England havde ungerne på gaden været fokus i sociologiske undersøgelser hos f.eks. Wilmott og senere i Birminghamgruppen. Unge skulle forstås, deres mentalitet afdækkes og deres uregelmæssighed sættes på begreb og teori. Ungdom som masse og gruppefænomen var nøgleperspektivet. Det var ungdommen som gruppe eller massefænomen, der skabte frygten og opmærksomheden. Også herhjemme synes ungdomsforskningen at have fået sit startskud med Tommy Steele². Ikke den forskning, som så på unge og skoleforløb, men den der så på ungdommen som fænomen, ungdommen som »gruppe«. Hvorfor var de, som de var? Hvordan var de blevet det? Hvad kunne man gøre? Opmærksomheden på ungdomsgrupperne førte hurtigt til, at fokus blev sat på socialiseringen, socialpsykologiens nøglereference. Hvad var gået galt, hvad havde ført frem til det nye fænomen, kunne der gøres noget? Men i bund og grund var det ungdommen som gruppe eller masse, der skulle forstås.

Et historisk dyk

Ungdomsforskningens forbundethed med ungdommen som masse eller som et nyt problem i samfundet fører direkte opmærksomheden tilbage til spørgsmålet om udforskningsperspektivets rationale. Hvorfor og på hvilken måde undersøger man sociale fænomener? Hvorfor gør man det, og hvad er det, man vil opnå med det? Når vi vil prøve at begribe denne »nye« interesse for ungdommen, er et historisk glimt på gruppepsykologien og socialpsykologien ikke uden perspektiver. Vi kan spørge os, hvad det var for en interesse, der lå bag gruppe- og socialpsykologien, og hvad det har med ungdom at gøre?

Selv om social- og gruppepsykologien i det store og hele synes at være et barn af halvtredserne, så går dens rødder tilbage til før århundredskiftet. Men billedet er ikke enkelt. Hvor 50-ernes social- og gruppepsykologi så på processer i grupper med det formål at udvikle erfaringer omkring, hvordan »grupper fungerer, og hvordan de gør det bedst«, eller hvordan individet fungerede i gruppensammenhæng, så var dens start mere kaotisk.

Psykologiens vej fra individet til gruppen eller til individet i gruppen var starten på socialpsykologien. De første socialpsykologiske værker havde fokus på individets indgåen med andre individer³. De fokuserede på individernes motivation i bred forstand lige fra hypnose til særlige gruppeeffekter (Allport 1954). De satte sig for at begribe individet i sin sociale

fungeren og ikke mindst i sin forførbarehed. Bag denne interesse lå store samfundsmæssige omvæltninger.

Hvor psykologien havde sat fokus på borgerne, som efter de borgerlige revolutioner var trådt frem som individer eller »agenter« (dvs. som handlende) i samfundet, og i denne sammenhæng havde forsøgt at udforske deres dybeste og inderste sider for at bidrage til det harmoniske borgerideals udvikling, så var socialpsykologiens fokus en smule anderledes. Industrialiseringens omvæltninger havde skabt en vanskelig situation. Arbejderne og de bredere lag i samfundet blev langsomt løsgjort fra de sammenhænge, som de forud havde været underlagt, og hvori de forud havde kunnet styres. Også de blev individualiserede i betydningen, at de for at kunne indgå i »det moderne samfund« måtte gives muligheder for at kunne varetage deres eget liv. Nødvendigheden af denne frigørelse var således åbenlys, men frygten for, hvorledes de ville bruge deres nye frihed lå til stadighed tilbage. Århundredskiftets samfund var langt fra et samfund, hvor man uden sved på panden kunne erklære, at alle mennesker havde det lige godt og havde lige gode økonomiske og livsmæssige muligheder. Arbejderklassens individualisering gav den handlemuligheder og skabte samtidig et behov for at forhindre den i at kræve en individualiseret retfærdighed. Med industrialiseringen fik den sociale ordens problem sin moderne udformning: Sikringen af den samfundsmæssige sammenhæng og harmoni måtte løses i et samfund, hvor menneskene i princippet kunne foretage sig hvad som helst. Den sociale integration var blevet det moderne problem.

Denne problematik, den sociale ordens problematik, havde længe spøgt hos filosofferne⁴ og havde dannet grundlaget for den første videnskabelige samfundsteori hos Comte og Durkheim. Opgaven med at sikre harmonien i et samfund, hvor individualiseringen var integrationens forudsætning, skabte store vanskeligheder. De gammeldags systemer med internering af de befolkningsgrupper, som ikke passede ind i systemet, var i modsætning til det moderne samfunds logik - og praktiske muligheder. Indespærringen duede kun til løsgjorte, ikke produktive dele af befolkningen, og i det moderne samfund var det de produktive grupper, som blev »frigjort« og individualiseret.

Hvor samfundsvidenskaben bredere set satte fokus på de samfundsmæssige muligheder for at styre det nye samfund, så udviklede socialpsykologien sig som den videnskab, som prøvede at gennemskue, hvordan den enkeltes motivation for at fungere i samfundet kunne sikres. Socialpsykologien måtte udforske menneskene som sociale aktører, den måtte begribe, hvad der drev dem frem, og hvorledes de kunne påvirkes til at vælge den rette vej.

Et af de fænomener, som i første række skræmte det borgerlige samfund, var uden tvivl massen. Spørgsmålet var ikke blot, hvordan man sikrede, at mennesker ikke organiserede sig mod overmagten. Dette havde man de sociale institutioner til at håndtere. Spørgsmålet var nærmere, hvad

der skete, hvis de alligevel gjorde det. Det var selvfølgelig ikke kun den simple frygt for revolution, som stak hovedet frem. Også det demokratiske samfunds centrale institutioner var afhængige af, at individet handlede rationelt. Vælgerrettigheder og fagorganiseringer var måske ikke velsete, men nødvendige onder, og frygten for, at »individene« ikke fulgte spillets regler, var en stadig udfordring af det moderne samfunds princip om forhandlinger og aftaler.

Socialpsykologiens felt blev hurtigt bredt og samfundsmæssigt centralt. Individets samfundsmæssighed var ingen lige gyldig affære. Individet måtte forstås, både når det indgik i de rette sammenhænge, og når det satte sig op imod dem. Massepsykologien gav med le Bon de første bud på spørgsmålet om, hvordan individerne fungerede, når de var ude af kontrol, altså når de optrådte som masse⁵. For det første var det klart, at massen måtte betragtes som irrationel. Ikke blot måtte et uorganiseret oprør mod lov og orden naturligvis ses som irrationelt med borgerskabets øjne, men opfattelsen af, at individet ikke handlede som »sig selv«, måtte også betyde, at massens irrationalitet måtte springe i øjnene. At handle som »ikke-borger« var imidlertid ikke kun irrationelt, det havde også andre perspektiver. Massen var emotionel, ja, den var endog »kvindelig«. Massen var ganske kort det modsatte af alt det, som den borgerlige mand stod for. Derfor udfordringen og frygten. Ideen om massens feminine konstitution var ikke uden sammenhænge med det virkelige livs former. Kvinderomanerne udgjorde på datiden en omfattende informationskilde til den kvindelige psyke. Og kvinderne optrådte her som »i lidenskabens vold«, som ikke rationelt tænkende, ja, som ikke mennesker.

Men netop i dette perspektiv på massen som kvindelig lå også mulighederne for at forstå massen rationelt og for at »håndtere« eller styre den. Massepsykologien havde et bidrag: Kvinder kunne jo forføres, og det kunne massen også. Dette var selvfølgelig på den ene side en udfordring til at blive forfører, men var samtidig en årsag til stadig frygt. Den kvinde, som jeg har forført til ægteskabet i dag, kan i morgen forføres af en anden. Mussolinis interesse for le Bon var derfor ikke noget dårligt valg for en folkeforfører, og Hitlers Mein Kampf er, uanset om den er inspireret af le Bon eller ej, båret af samme perspektiv: Emotionaliteten er central, og informationerne skal være små og let tilgængelige. Massen er som en kvinde, der skal besejres med små søde ord.

Socialitetens problem

Nu skal vi ikke fortabe os i denne ganske vist spændende, men lidt specielle udgave af socialpsykologien på vej til moderne videnskab. Selv om den er blevet båret videre hos psykologer og i kontinentale sammenhænge⁶, så blev den hurtigt overlejet af en mere »videnskabelig« udforskning af menneskers socialitet, ikke mindst i den amerikanske socialpsykologi. Den

psykologiserende tendens i massepsykologien måtte erstattes med en nærmere udforskning af socialitetens problem. Men den erfaring, som står tilbage er, at nye og truende fænomener kræver en forståelse. De skal udforskes, og der skal udvikles viden om, hvorledes man håndterer dem og bringer dem ind på dydens rette vej.

Massepsykologien trådte således i baggrunden i forhold til en mere omfattende socialpsykologisk forståelse af individualisering, socialitet og sociale grupper. Som Asplund (Asplund 1983) omfattende har beskrevet det, så kom dette brud med Triplet, som eksperimentelt tog fat på at udforske betydningen af socialitet for menneskers handlinger. Langt hen ad vejen var det det samme problem, som stod i fokus i socialpsykologien, socialitetens problem og den sociale integration. På den ene side med et vagtsomt blik på, hvorledes nye fænomener skulle forstås, når de dukkede frem, og på den anden side med en interesse for at analysere individernes sociale handlinger, at afdække deres rationalitet og grænserne for den.

Massepsykologiens problem, uroen over hvad der kunne ske, når individet trådte ud af samfundets kulisser »en masse«, forsvandt således ikke ud af socialpsykologien. Men socialitetens problem blev hurtigt kanaliseret ind i rammer - i en interesse i at udvikle menneskenes og samfundenes rammer i en og samme bevægelse.

Et blik på socialpsykologiens udvikling afslører også en stadig uro, en stadig opmærksomhed på sociale problemer og individuelt afvig. Midt i udviklingen af socialpsykologiens teorier og ofte som grundlaget for dem står ønsket om at begribe og gribe sociale problemer og individuelt afvig. Alle dele af socialpsykologien blander sig i denne interesse. Chicagoskolens opdagelse af kriminaliteten i 1920'erne, af »The gang« i 30'erne, af ungdom i 40'erne og af minoriteterne i 50'erne viser en videnskabeliggørelse af sociale problemer, når de »dukker op« som samfundsmæssige udfordringer (se Mørch 1985).

»The authoritarian personality«⁷ udgør her et spændende eksempel på, hvorledes den foruroligende socialitet - de autoritære regimers popularitet - når den overskrider de håndterlige former og socialvidenskabens forklaringsmuligheder, tvinger opmærksomheden tilbage til psykologiseringer af socialiteten, til massepsykologiske perspektiver. Noget tilsvarende ses i forsøgene på at forstå den foruroligende »moderne socialitet« ved hjælp af socialkaraktertænkningen hos f.eks. Fromm og siden narcissismeteoriteterne⁸. Som sådan viser de psykologiserende forklaringer af socialiteten sig som krisefænomener. Ikke blot som samfundsmæssige kriser, men som kriser i socialvidenskabens.⁹

Den eksperimentelle socialpsykologi udviklede en mere præcis og begrænset interesse for socialiteten i intermenneskelige relationer, gruppefunktionen, ledelsesformer og påvirkningsformer. Den satsede på sikker og brugbar viden for handlings- eller adfærdsstyring og samlede først sin opmærksomhed omkring arbejdssituationen og reguleringen af arbejdslivet. Herfra var den i stand til at yde bidrag til sociale processer som sådan

i det moderne samfund. Den »videnskabelige« socialpsykologi med Parsons i spidsen satte endelig hele spørgsmålet om socialitetens problem på plads i en »grand theory«¹⁰, som håndterede alt fra samfundets nødvendige organisering til individets nødvendige motivationsstruktur. Og endelig satte Merton socialitetens funktionelle og afvigende former på begreb¹¹. Socialiseringen blev samfundets reale mulighed for styringen af socialitetens problem og bragte familien og familiedannelsen i centrum i det moderne samfunds integrative bestræbelser, der udnævner de ikke integrerede til sociale afvigere.

Socialpsykologien lever med socialitetens problem og derfor også med massens udfordringer. Men i modsætning til massepsykologiens holistiske psykologiseringer sætter socialpsykologien sig for at håndtere denne problematik. Den søger ikke svarene i metafysiske antagelser om massens sjæl, men i analysen af socialitetens problem og den sociale integrations udfordringer. Massens uregerlighed og vilde sjæl tøjles i analyserne af socialitetens former. Gruppesykologien opstiller rammerne for, at grupper bliver regerlige, og omformer deres synergistiske kraft til målrettet handling. Som sådan påtager socialpsykologien sig det demokratiske problem: Sikringen af den sociale integration og styringen af socialitetens former.

Ungdom som masse

På denne baggrund kan vi nu vende blikket tilbage på ungdommen. Ikke blot på ungdommen i sig selv, dens liv og muligheder, men på den opmærksomhed på ungdommen, som opstår med, at ungdommen ses som masse, der »behandles med socialpsykologi«. Forbindelsen mellem ungdom og socialpsykologi er ikke vilkårlig.

Ungdommens historie går ganske vist tilbage til slutningen af 1700-tallet. På dette tidspunkt kan vi tale om opkomsten af ungdom som et samfundsmæssigt og individuelt fænomen. Der organiseres en særlig tid og et særligt rum til at flytte børn fra barndom og familie og op til voksenliv og arbejde. Dette ungdomsrum er i første række ikke for alle. Det er et borgerligt fænomen for drenge. Det er rettet mod den gruppe i samfundet, som både har familiære forudsætninger for barndom og voksne muligheder for et borgerligt liv, dvs. et liv, hvor man som enkeltperson har handlemuligheder, skal besidde individualitet eller personlig handleevne¹².

Ungdomsrummet udtrykker derfor en samfundsmæssig mulighed for udvikling. Det giver muligheder, men det begrænser samtidig de former, som man bruger dem på. Dette var tydeligt for borgerskabets unge. De skulle udvikles til voksenlivet i skolens lukkede kvalifikationsrum, og de skulle udvikle en personlig selvbestemmelse, som lå inden for rammerne af den samfundsmæssige orden. Frigørelsen fra slægtsmæssige og stands-mæssige afhængigheder satte individualiteten i centrum, men den var til

stadighed indlejret i normative begrænsninger for sin udfoldelse. Dette mønster tegner sig klart på seksualitetens felt. Seksualitetens udvikling var både en borgerlig mulighed, men samtidig en samfundsmæssig normativ opgave, som formede de nye køns karakterer. Kvindens ophøjede placering og mændenes lidenskabelige elskovsklager - med bagsiden: den seksuelle udnyttelse af de lavere sociale lags tjenestepiger og skøger¹³ - peger på de dobbeltheder, som prægede denne udvikling. Men ikke blot seksuallivets udvikling viser ungdommens karakter af frihed og begrænsning i samme bevægelse. Langt hen ad vejen var »frisættelsen« i ungdommen overlejet af styringen af denne frisættelse, ikke blot direkte, som i skolens autoritære pædagogik, men også i en stærk normativ overvågning.

Spillet om muligheder og samtidig styring eller kontrol af disse muligheder har i historien været særlig tydelige, når blikket sættes på ungdommen. Da ungdom senere begyndte at tegne sig som muligheder for flere grupper af unge - i midten af 1800-tallet for pigerne og i starten af dette århundrede for arbejderbørnene - var dette umiddelbart forbundet med stærke kontrolformer. De adskilte drenge- og pigeklasser i skolerne og de afgrænsede »kønsrum« mødtes kun under streng bevogtning, som under opsyn af dansefrøkenen. Arbejderbørnene - de få og dygtige, som fik skolemuligheder, f.eks. i Danmark efter skolereformen kort efter århundredskiftet - indslusedes i en spejderbevægelse, som på den ene side kunne udvikle deres sociale fungeren, men som samtidig kunne kontrollere dem og holde dem inden for det borgerlige samfunds normative acceptgrænser.

Ungdommens udvikling er derfor en case in point, når opmærksomheden står på socialitetens udvikling, dens nødvendighed og farlighed og dens kontrol. Ungdom og socialpsykologi - som videnskaben om socialiteten - står derfor i en indvinding forbundethed. Ungdom er et rum for individualitetens og socialitetens formning i den enkeltes liv, og den er karakteriseret af nødvendig frigørelse eller frisættelse fra familiære og autoritære styreform og for udviklingen af en personlig handleevne. Herved er dens farlighed til stadighed en udfordring. Hvad kan de unge ikke finde på, når de slippes fri, eller hvordan kan man sikre, at de integreres i de nødvendige samfundsmæssige former og funktionsammenhænge?

Ungdomsbevægelserne

Et kig på ungdomsbevægelsernes historie fortæller os derfor mange ting. For det første viser opkomsten af ungdomsbevægelser hen til historiske situationer, hvor ungdom muliggøres, og hvor spillet mellem muligheder og begrænsninger bringer de unge i front. Ungdomsbevægelserne fortæller om, hvornår de unge må gøre op med begrænsningerne for at realisere de nye muligheder. Samtidig fortæller ungdomsbevægelsernes historie imidlertid også, hvornår »samfundet« må frygte ungdommen og udvikle integrationsformer, som kan genetablere harmonien i den samfundsmæssigt

nødvendigjorte ungdomsudvikling.

Richard og Margaret Braungart¹⁴ har sat sig for at studere ungdomsbevægelsernes historie. De viser, at der har været fem hovedbølger af ungdomsbevægelser i Europa: 1) »De unge europæere« i 1815-48 og i 1860-90. 2) »Post-viktorianerne« i 1890 - 1920. 3) »Den store depression« i 1930-40. 4) »1960-ernes generation« og endelig 5) »1980-ernes unge«. Braungarterne fremstiller disse bølger af »historiske generationer« som begrundet i unges engagement i historiske forandringer og i deres kamp for frihed og lighed. I den første bølge tog de unge del i kampen mod »the ancien régime« og for udviklingen af det borgerlige samfund. I anden bølge omkring århundredskiftet var der tale om en reaktion mod 1800-tallets liberalisme og kolonialisme og for massedemokratiet og den individuelle selvbestemmelse. I depressionsperioden vendte unge sig mod den mislykkede demokratisering og for ideologiske løsninger. 1960-ernes unge udtrykte utilfredshed med den friheds- og lighedspraksis, som de forudgående generationer havde fundet sig til rette med, og ønskede deltagelse i en proces af demokratisk beslutningstagen. Endelig fokuserede 80-ernes generation på frigørelse fra supermagternes indflydelse og krævede kulturel uafhængighed og autonomi i ungdommen. Braungarterne opsummerer bevægelsernes historie således:

»Det som de sidste 200 års ungdomsbevægelser aktivt viser er, at den yngre generation har stået i spidsen i definitionen, redefinitionen og udvidelsen af begrebet borgerrettigheder (eng.orig. citizenship)(ibid p. 23)

De ser, at unge som historiske generationer - kohorter - gør oprør mod oplevede og forældede værdier i de ældre generationer og »periodisk har gjort det til deres generationelle opgave at rekonstruere centralværdierne og praksisformerne i samfundet« (ibid p. 24).

Braungarternes analyse af ungdomsbevægelsernes rolle viser hen til situationer, hvor unge aktivt træder frem i samfundsmæssigt lys. Deres analyse viser, at ungdomsbevægelserne skal ses som resultater af sociale forandringer og generationelle relationer, og at unge er aktive forandrer i disse situationer. Ungdom handler engageret og med intentionalitet.

Når Braungarterne i deres historiske deskriptive studier kan vise, hvornår ungdommen træder frem som bevægelse, udpeger de uden tvivl de perioder, hvor ungdommen bliver synlig »en masse«. Og deres opmærksomhed på de bredere historiske forhold, som ungdommen bliver en forandrende kraft i, er sikkert ganske rigtig. Det, som de imidlertid ikke gør, er at forbinde disse overordnede historiske forandringer mere specifikt til de unges situation, de udviklingsbetingelser og begrænsninger i de unges liv, som de handler på og med.

Der kan derfor være god grund til at »genfortolke« ungdomsbevægelsernes grunde. At stille sig spørgsmålet, hvad ungdomsbevægelserne mere

præcist er udtryk for i de unges liv i samfundet, og hvilke forhold i samfundet omkring de unges situation de reagerer på.

Ungdom og handlingsteori

Braungarternes opmærksomhed på unge som generation og ungdom som et samfundsmæssigt fænomen griber fat i en særlig side ved ungdom. For at perspektivere denne må vi kort vende blikket tilbage til grundlaget for unge og ungdom. Ungdom er både et individuelt og et samfundsmæssigt fænomen. På den ene side kan vi påpege, at ungdomsrummet som en særlig organisering af de unges samfundsmæssige udviklingsbetingelser træder den enkelte i møde som hans eller hendes særlige betingelser for at handle eller at gøre noget. Unge aktualiserer deres samfundsmæssige betingelser, når de bruger dem. Det betyder, at unge ved f.eks. at gå i skole stilles over for visse rammer og krav, som udgør grundlaget for deres handlinger. Ved at sætte disse betingelser i brug, at aktualisere dem, udvikler de sig selv og deres handlingsbetingelser på samme tid. På den anden side bringer de unge sig selv på banen, når de bruger deres ungdomsrumsmuligheder. De aktualiserer deres individuelle forudsætninger i den aktuelle situation. Sider af det, de har lært, eller sider af de måder, som de som individer kan fungere på, trækkes frem og »aktualiseres« i de handlingssammenhænge, som de indgår i. Unge - som andre mennesker - handler således som personer med deres betingelser. Som sådan er ungdom et forhold i den enkeltes liv. Unge udvikler deres ungdom ved at handle i deres ungdomsrum.

På den anden side er ungdom dog ikke blot et individuelt fænomen. De sociale betingelser, som den enkelte møder, er formet som et historisk rum, som fælles betingelser for mange unge på samme tidspunkt. Også de individuelle forudsætninger tilhører ikke kun den enkelte. De er historiske individuelle betingelser opstået ud af forudgående socialiseringsformer og samfundsmæssig praksis i familien og over for børns liv. Der er således ikke blot mange unge, som handler, men selve aktualiseringen af ungdomsbetingelser og individuelle forudsætninger får også et fælles aspekt. Udviklingen af handlingsformer, af syn på betingelser og muligheder, af forholden sig til ungdomsrummet og det samfund, som det er en del af, samt også »valget« af individuelle forudsætninger som ungdoms-»identitet«, udgør en fællesnævner eller en fælles ungdomskultur. Ungdomskultur er derfor en historisk aktualisering af ungdomsbetingelser, som både opstår ud af de enkelte unges handlinger, men som også eksisterer som mulighedsrum eller repetoirer, som de enkelte unge kan læne sig op ad. Ungdomskultur bliver således både historisk, klasse-mæssigt og kønsmæssigt forskellig og udgør i dens omfang af fælles ungdomskultur grundlaget for ungdomsbevægelserne. Ungdomsbevægelser er på samme tid individuel bevægelse og ungdomsbevægelse »en masse«. Ungdomsbevægelser er

derfor agenter i samfundet. De er formet i samfundet, og de øver indflydelse på de samfundsmæssige betingelser på samme tid.

Ungdom i bevægelse

Ungdom er derfor til stadighed i bevægelse, og derfor er det vigtigt at se på ungdommens rolle i social forandring.

Ungdomsbevægelsernes logik udspringer af de modsætninger, samfundet skaber som modsætninger i de unges udvikling af socialitet. Her bliver både modsætninger mellem samfundsmæssige og individuelle betingelser centrale, men også og især de modsætninger, som ungdomsrummet selv indeholder i form af modsætninger mellem de kvalifikationskrav for et voksent liv, der stiller sig i samfundet, og de muligheder, der gives for de unge for selv at forvalte denne udvikling. Modsætningerne står således ofte som modsætninger mellem kvalificeringskrav og individuel selvbestemmelse. Ungdom er ikke af natur revolutionær, protesterende eller progressiv. Ungdom udtrykker logikken i de samfundsmæssige modsætninger, som overhovedet er indeholdt i socialitetens logik: Frisættelsen og begrænsningen. Eller kortere: den sociale integrations problem¹⁵.

Vi kan nu vende tilbage til Braungarternes opmærksomhed på ungdomsbevægelsernes historiske forløb. Herigennem ser vi, hvornår ungdommens modsætninger tegner sig, og hvorledes unges bevægelse »en masse« tegner udfordringer for den sociale integrations problem. 18-hundredeårenes første ungdomsbevægelser var først og fremmest borgerlige ungdomsbevægelser. De kæmpede mod autoritære strukturer og for individualistiske muligheder. Som sådan var der kun begrænset tale om ungdom som »farlig« eller om en samfundsmæssig udfordring. De unge tilhørte det borgerskab, som sad på samfundet, og deres protest var rettet mod borgerlige handlingsformer, og ikke mod samfundets centrale grundlag.

Den anden bevægelse i starten af dette århundrede havde en bredere basis. Ungdom var blevet anerkendt som et generelt, nærmest psykologisk fænomen, og skønt ungdom stadig primært var et borgerligt fænomen, så var spørgsmålet om en anerkendelse af ungdom som sådan dog en mærkesag. Men netop fordi ungdomssynet fundamentalt var psykologisk, var den samfundsmæssige opmærksomhed ikke så meget på ungdomsperspektivet, som på de psykologiske former, på massens psykologi.

Den tredje eller »depressionens ungdomsgeneration« var ikke borgerskabets, men den bredere middelklassens ungdom, som oplevede en stærk begrænsning i deres handlingsmuligheder, men som samtidig var under stærk ideologisk påvirkning i politisk henseende og i sociale institutioner og organisationer. Som sådan påkaldte denne bevægelse sig efterfølgende - efter krigen - opmærksomhed. The Authoritarian Personality (Adorno et al. 1950) tegnede forståelsesrammen i USA. Ikke ungdom som sådan, men stadig massen eller bedre udviklingen til masse kom i fokus. Socialisa-

tionsforståelsernes boom i 50-erne og fremefter og også de danske fokuseringer på børn-unge og socialiseringsbetingelser fortæller denne historie¹⁶. Hvis vi ser på den fjerde eller 60-ernes ungdom, var agenterne især middelklassens unge, som nu var blevet veluddannede i skolesystemet, men som alligevel oplevede begrænsninger for deres kvalificeringsformer og deres realisering af de nye kvalifikationer. De protesterede således over de normative samfundsmæssige bindinger for udviklingen af deres selvbestemmelse.

Samtidig kom imidlertid andre grupper af unge på banen. Også arbejderklassens unge fik ungdom og oplevede endnu stærkere de begrænsninger, som sattes for deres udvikling. En stigende selvbestemmelse begrænsedes til stadighed i alle samfundsmæssige rammer, og deres kvalificeringsønsker for et voksent liv blev ofte modarbejdet i samfundets traditionalistiske krav om passende socialitet. De samfundsmæssige former stillede sig i vejen for de unges udvikling af selvbestemmelse over deres eget liv, og ungdomskulturene søgte derfor nye veje at formulere ungdomsliv på. Som sådan var det ikke middelklassens unge, der skabte uro, men subkulturene. Subkulturene sås som nye, farlige elementer i samfundet. De var uden for kontrol, udviklede alternative normer og truede samfundet. Svaret lå umiddelbart for: Ungdomsforskning og ungdomskulturforskning. De ukendte farlige elementer måtte i det mindste gøres bekendt.

Endelig fremhæver Braungarterne 80-ernes unge. Dette mønster er endnu vanskeligt at afklare. Bredest set stiller de vanskeliggjorte muligheder for at »nå op« i det voksne samfund betingelserne for de unge. Arbejdsløsheden og rådvildheden omkring udviklingsperspektiverne for unge fører til fastholdelse og udvidelse af ungdomsformerne. Ungdom bliver en bevægelse for at bevare et spændende ungdomsliv, når nu ikke andet er stillet i udsigt eller virker tillokkende. Samtidig bliver den enkelte unges udvikling af sig selv ud over ungdommen, hans eller hendes identitet, angrebet og vanskelig at formulere. Som sådan optræder ungdommen igen »en masse«, som »identitetssøgende«¹⁷, og spørgsmålet om, hvornår unge ses som ungdom eller som masse, trænger sig på. Bredest set er ungdom velplaceret i samfundet, og kun dele af ungdommen er ikke-integreret. Som sådan er ungdom ikke truende. Ungdommens rådvildhed er et klart skabt fænomen. Unge er ikke uforståelige, omend der ligger ønsker om at kunne håndtere og regulere dem. Så længe de unge blot handler som unge, er det ikke noget problem. At det går skidt er ikke i sig selv farligt. Det er forventeligt, men mest et spørgsmål for de sociale institutioner. Derimod er der sider ved unge, subkulturene, som igen antager karakter af udfordring. Det er selvfølgelig først og fremmest de unge, som ikke gives samfundsmæssige muligheder, eller som ikke vil bruge dem, som her kommer i fokus. Spørgsmålet om, hvad de gør og kan finde på, udløser en interesse for subkultur- og kulturforskning blandt de unge.

Socialitetens problem

Udforskningen af ungdommen knytter sig naturligt til spørgsmålet om, hvornår ungdommen bliver synlig som ungdom og udgør et socialt integrationsmæssigt problem. Dette perspektiv er ikke Braungarternes. Derfor kan der optræde uoverenstemmelser mellem en analyse af ungdomsforskningens udvikling og ungdomsbevægelsernes historie¹⁸. Ungdomsbevægelserne behøver ikke at blive oplevet som problematiske qua ungdomsperspektivet, og ungdomsforskningen kan også udvikle en opmærksomhed på ungdommens problemer både for sig selv og for samfundet, uden at de unge træder frem i form af ungdomsbevægelser. Når spørgsmålet står om ungdommen som masse og ungdomsforskningens bidrag, er sammenhængen dog tydelig. Ungdommens problem bliver her socialitetens og den sociale integrations problem, og udforskningen svinger mellem at være psykologisk og socialpsykologisk, men med en særlig dynamik: Ungdom som truende, uforståelig stiller krav om en udforskning af dens socialitet. Dette emne bliver socialpsykologiens, eller den socialpsykologiske ungdomsforsknings sag. Men så længe problemet ikke begribes som socialitetens problem, så længe det er ikke formuleret, ses det som et psykologisk problem. Dette kom til udtryk i massepsykologiens tilgang, og det er kommet frem igen i 60-ernes ungdomsforskning. Individualitetsproblemet blev i 60-erne og 70-erne først set som et psykologisk massefænomen hos Fromm og senere hos Lasch for ikke at tale om Ziehe. I disse sammenhænge blev ungdommens socialitetsproblem i stedet gjort til et udviklet psykologisk problem, som socialisationsteoriene satte sig for at beskrive.

Ungdommen som masse udgør et problem, når ungdommen opleves »en masse«. Udforskningsperspektivet synes at gå fra en bestemmelse af massens psykologiske egenskaber og påvirkelighed til en indkredsning af socialitetens problem i ungdommen. Herved har socialpsykologien bidraget til at opløse massefænomenerne i sociale fænomener eller gruppefænomener og herved været medvirkende til udviklingen af ikke blot kendskabet til de unge, men også til styringen og reguleringen af de unge ind i samfundets rammer. Ikke nødvendigvis som en tilpasning. Også som en udvikling af de betingelser, som udgør begrænsninger og hindringer for unges udvikling.

Ungdommen som masse eller dens karakter af uregerlig bevægelse har ikke været uden betydning for den store interesse, som den har fået i forskningen, men også for det fald i interesse og penge til forskning i ungdom, som bl.a. er opstået i dag, fordi ungdommen ikke længere kan chokere som masse, men er helt gennemskuet som en samfundsmæssigt dårligt stillet aldersgruppe. Kun de »forbløffende« ungdomsformer påkalder sig stadig opmærksomhed. De former, som ikke »burde« opstå, og som hhv. kaldes for afvig eller subkulturer.

Epilog

I Stockholm har der udviklet sig et nyt fænomen. »Farsan på stan« kaldes det. Nogen bedre illustration af vores analyse findes der nok ikke. Empirien kommer os imøde i et omfang, som er nærmest grotesk.

Hvis man skal fortælle historien, lyder den vist nok sådan her. De unge i Stockholm, de ganske almindelige unge, keder sig ude i boligkvartererne, og om aftenen tager de så toget ind til centrum. Her hænger de rundt på gaderne. De er blevet til en hob af unge, de er ungdom »en masse«. Svaret på dette fænomen har bl.a. været, at der er opstået en bevægelse af »fædre«, som tager ind til byen og »blander sig« med de unge. Tankerne bag dette fænomen synes at være, at de unge har brug for faderfigurer i deres nærhed. Fænomenet er siden blevet udvidet til også at være mødre »på stan« og efterhånden en hel skare af uprofessionelle voksne, som »er til stede« på gaderne og yder »støtte og hjælp«.

Hvis vi holder fast i perspektiverne på massepsykologiens udvikling til socialitetsforskning, så får sagen bestemt et interessant perspektiv. Alle kan jo selv sætte sig for at tolke den, men alligevel. Et par ord med på vejen. I Stockholm, der er plaget af samme typer problemer og vanskeligheder m.h.t. ungdomsrum og ungdomsudvikling som København, optræder der pludselig et nyt fænomen, som falder helt uden for de rammer, som ungdommen ellers så pænt har fungeret i. De almindelige unge forlader deres klubber og går på gaden. Gaden, som jo bredest set er et farligt rum, en modsætning til familien og klubben, hvor de unge retteligt hører hjemme, hvis de da ikke er i skole. Unge er - igen - pludselig blevet til et uforståeligt og derfor farligt fænomen. De er på gaden uden for rammer og kontrol, og det er yderst usikkert, hvad de kan finde på.

Den indsats, som udvikler sig, er ikke uden pointer. Der er »opstået« et massefænomen. Og hvis massen er feminin, emotionel og - derfor - uregerlig, kræver den en faderfigur. Faderen er hjælpen for massen. Men når dette skridt er taget, så er der åbnet for en bredere forståelse af det nye ungdomsfænomen. Nu kan andre, mødre og »voksne« som sådan være med og langsomt omdanne den forførelseske indsats til gedigen kontrol. Vi venter nu kun på analyserne af de unge og de opsøgende ungdomsarbejdere, så er ringen sluttet.

Er der ikke lovlig mange unge på gaderne i København?

NOTER

1. Vedholdende rygter påstår, at Politikens journalister blandede sig med de unge på rådhuspladsen for at sikre, at der kom »gang i den«, og hermed at næste dags avisforsider kunne sælge aviserne.
2. Her skal dog indskydes det forbehold, at man fra statsligt hold efter krigen havde iværksat en ungdomsudredning. Fokus var her børn og unges betingelser og disses betydning for unges demokratiske identitetsdannelse.

3. Se for dette Asplund, J., 1983.
4. Fra Hobbes og over Montesquieu, John Stuart Mills og Spencer går der en stadig mere præcis udformning af den sociale integrations problem. Fra opmærksomheden på den sociale »uorden« til opmærksomheden på industrialiseringens sociale ulighed. (se Doyle, Ph., 1963 og Mørch, S., 1985).
5. Se f.eks. Eskola, A., 1982 og Mørch, S., 1985 samt le Bon., 1912.
6. F.eks. hos Ortega y Gasset 1964. Gasset har mange opfattelser af massen, som er parallelle til le Bon's: En organisme af følelser og drifter, et farligt vilddyr, når det slipper løs, fordi det er uimodtageligt for fornuft, logik og argumenter. Gassets bog udkom i 1931.
7. Adorno, T.W., E. Frenkel-Brunswik, D.J. Levinson, R.N. Sanford, 1950.
8. Se f.eks. Fromm, E., 1955, Ziehe, T., 1975.
9. Se f.eks. spørgsmålet om positivismekritikken som en side ved »individualitetstabets problem« i Mørch, S., 1988.
10. Se f.eks. Parsons, T., 1951, Parsons, T & Shiels, 1962.
11. Merton, R.K., 1957.
12. Se Mørch, S., 1985.
13. Se Andersen, H., 1986.
14. Braungart, R. og M., 1991.
15. Som et aktuelt eksempel kan man se på udviklingen i det forhenværende Østtyskland. De unges nye muligheder møder umiddelbart deres begrænsninger af job- og økonomisk karakter og danner grundlaget for en »ungdomsbevægelse« eller nynazistisk bevægelse. Se Mørch, S., 1991 & 92.
16. De første danske udredninger af ungdommens situation var om »børn og unge« og fokuserede på spørgsmålene om demokratiske udviklingsbetingelser.
17. Ungdom og identitetsdannelse er stadig et centralt perspektiv i ungdomsforskningen. Ziehe har bredt set lanceret denne opmærksomhed i dansk ungdomsforskning, selv om den selvfølgelig har rødder længere tilbage. Se f.eks. Jørgensen, P.S. 1992.
18. »Ungdomsforskningen« opstår først i 40-50-erne i USA, hvor ungdommen udgør et samfundsmæssigt problem omkring socialitetens former og kontrol, f.eks. med Hollingshead og Coleman. (se Mørch, 1985).

REFERENCER

- ADORNO, T.W., E. FRENKEL-BRUNSWIK, D.J. LEVINSON, R.N. SANFORD, 1950: *The Authoritarian Personality*, Harper, New York,
- ALLPORT, G.W., 1954: The historical background of Modern Social Psychology. i: Linzey & Aronson (eds): *Handbook of Social Psychology*. Mass.
- ANDERSEN, H., 1986: *Kvindeværd. Kvindelighedens teori og socialhistorie*. Rubikon, København.
- ASPLUND, J., 1983: *Tid, Rum, Individ och Kollektiv*. Stockholm.
- BRAUNGART, RICHARD OG MARGARET, 1991: *Historical Generations and Citizenship: 200 Years of Youth Movements*. Paper presented on IIX world Congress Of Sociology, Madrid.
- CLARKE, J. et. al., 1976: Subcultures, Cultures and Class in Hall & Jefferson (eds): *Resistance through Rituals*. London
- COHEN, P., 1972: Subcultural Conflict and Working Class Community, i: *Working Papers in Cultural Studies*, nr 2, University of Birmingham.
- COLEMAN, J.S., 1962: *The Adolescent Society*. N.Y.
- DOYLE, PH., 1963: *A History of Political Thought*. London.
- ESKOLA, A., 1982: *Socialpsykologiens grunder*. Stockholm.
- FROMM, E., 1955 : *The Sane Society*, N.Y.

- JØRGENSEN, P.S., 1992: Identitet og modernisme. i: *Kvan* 33, Århus.
- LASCH, C., 1980: *The Culture of Narcissism*. N.Y.
- LE BON, 1912: *Massans Psykologi*, Stockholm (opr.1885)
- MERTON, R.K., 1957: *Social Theory and Social Structure*, Glencoe, Ill.
- MØRCH, S., 1985: *At forske i ungdom*. Rubikon, Kbh.
- MØRCH, S., 1990: Ungdomsteori og intervention, i: *Udkast* 1. Kbh.
- MØRCH, S., 1991: Ungdom i det ny Europa, i: *Vi Klubfolk* 2, Århus.
- MØRCH, S., 1992: Youth in the process of social change. i J. Hartmann (ed): *Youth in a Changing Europe*. Uppsala, in press.
- MØRCH, S., 1988: Samfund og psykologi, i: *Nordisk Psykologi* vol. 40. Kbh.
- ORTEGA Y GASSET, 1964: *Massernes oprør*, Gyldendal. Kbh.
- PARSONS, T & E.A. SHIELS, 1962: *Toward a General Theory of Action*. N.Y..
- PARSONS, T., 1951: *The Social System*, Ill.
- WILMOTT, P., 1966: *Adolescent Boys of East London*. London.
- ZIEHE, T., 1975: *Pubertät und Narzissmus*. Frankfurt